

OD PLANU DO RAPORTU – EWALUACJA W PRAKTYCE SZKOLNEJ

FROM PLAN TO REPORT – EVALUATION IN SCHOOL PRACTICE

Bożena Krupa

Wyższa Szkoła Edukacji Zdrowotnej i Nauk Społecznych
w Łodzi

Abstract: *Due to Minister of Education Ordinance from 7th October 2009 the only one form of pedagogical supervision, beside inspection and support, is evaluation.*

In school environment evaluation raise many controversions. Aversion of school environment doesn't just come from resistance to appraisal, but it links, for example with concern about area of knowledge and methodological skills. Internal evaluation, as opposed to external which aims toward comparison of school work's quality and its assessment with reference to valid norms, allows to examine narrow area of reality reflecting individual school needs and improvement of its work in fields which really require it.

Posted example of evaluation of requirement 2.5 „Shaping the attitudes of students” is intended to show the area connected to upbringing (least „measurable” element) and is a proposal to carry out evaluation in school reality.

KEYWORDS: *evaluation, students attitudes, norms of education*

Wprowadzenie

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 października 2009 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego w § 2 precyzuje pojęcie ewaluacji (jednej z form nadzoru pedagogicznego obok kontroli i wspomagania) jako praktyczne badanie oceniające przeprowadzane w szkole lub placówce (§ 2 ust. 4). W rozporządzeniu wskazano typy ewaluacji:

- a) zewnętrzna – przeprowadzana przez organ sprawujący nadzór pedagogiczny;
- b) wewnętrzna – przeprowadzana przez dyrektora szkoły lub placówki;
- c) całościowa – ewaluacja zewnętrzna przeprowadzana w zakresie wszystkich obszarów wskazanych w § 7 ust. 1.

Rozporządzenie nie precyzuje zasad przeprowadzania ewaluacji wewnętrznej, pozostawiając to w sferze decyzji na szczeblu szkoły, wskazując, iż przeprowadza się ją w odniesieniu do wszystkich lub wybranych wymagań (§ 7 ust. 4). W przypadku ewaluacji zewnętrznej dokument ten określa zakres, zasady i zadania ewaluacji, do których należy zbieranie i analizowanie informacji, opracowanie wyników, ustalanie poziomu spełniania przez szkołę lub placówkę poszczególnych wymagań (§ 7.1) na odpowiednich poziomach (od A do E), sformułowanie wniosków, prezentowanie przez ewaluatora szkole lub placówce opracowanego materiału w postaci raportu oraz przekazywanie raportu organowi prowadzącemu szkołę lub placówkę. Przyjmuje się, że poszczególne poziomy oznaczają:

- a) poziom A – oznacza bardzo wysoki stopień wypełniania wymagania przez szkołę lub placówkę;
- b) poziom B – oznacza wysoki stopień wypełniania wymagania przez szkołę lub placówkę;
- c) poziom C – oznacza średni stopień wypełniania wymagania przez szkołę lub placówkę;
- d) poziom D – oznacza podstawowy stopień wypełniania wymagania przez szkołę lub placówkę;
- e) poziom E – oznacza niski stopień wypełniania wymagania przez szkołę lub placówkę (§ 7 ust 3).

Ewaluacji zewnętrznej podlegają cztery obszary (w załączniku do rozporządzenia zawarto wymagania, które muszą być spełnione w tych obszarach jedynie dla poziomu D i B):

- a) efekty działalności dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej oraz innej działalności statutowej szkoły lub placówki;
- b) procesy zachodzące w szkole lub placówce;
- c) funkcjonowanie szkoły lub placówki w środowisku lokalnym, w szczególności w zakresie współpracy z rodzicami uczniów;
- d) zarządzanie szkołą lub placówką.

Rysunek 1. Zmiany w nadzorze pedagogicznym – porównanie rozporządzeń z 2006 r. i 2009 r.

Źródło: Suckiel, www.cen.edu.pl/cen_serwis/userfiles/file/link6/Planowanie_nadzoru.pdf [dostęp 24.09.2011]

Niezależnie od ujęcia definicyjnego ewaluacja nierozłącznie związana jest z wprowadzaniem zmian i zarządzaniem nimi, a także z oceną dotychczasowych działań. Jedno i drugie wprowadza pewnego rodzaju niepokój wśród grona pedagogicznego. Zmiana jest wyzwaniem – może być szansą na rozwój, ale też i zagrożeniem. Zmiana wymusza zwiększenia nakładu pracy, wdrażania innowacji, pozbycia się znanych i utartych schematów. Wymaga wysiłku, odnalezienia się w nowej rzeczywistości, ciągłego poszerzania wiedzy i umiejętności. Zmiana to projekt, a projekt to zespół (większość zmian nie jest – i nie może być – przeprowadzona jednoosobowo), co wymaga przejścia z poziomu „ja” na poziom „my”. Druga kwestia związana jest z oceną, która ma stanowić informację zwrotną o wynikach działania i może pełnić rolę gratyfikacji, czyli wzmocnienia pozytywnego lub kary. Mimo iż ocena jest wpisana niejako w każdy zawód i każdą aktywność, to jest zawsze obciążona pewnym ryzykiem i jest wypadkową niejednokrotnie sprzecznych sądów, zarówno tych osobistych, jak i uzyskanych z zewnątrz. Dodatkowo w przypadku pedagogów na co dzień posługujących się systemem

oceniań z pozycji oceniającego trudniej przyjąć rolę ocenianego. Nie pomagają też stereotypy i schematy w ocenianiu uczniowskich zachowań, osiągnięć i możliwości często w praktyce sprowadzające się do „etykietowania”, a w konsekwencji obniżenia poziomu osiągnięć i samooceny ucznia. Wyniki ewaluacji, mimo że dotyczą wielu obszarów funkcjonowania szkoły, nauczyciele często interpretują jako bardzo osobiste. Łatwo przyjąć te pozytywne, bo każdy przecież lubi, jeśli jest chwalony za dobrze wykonaną pracę. Ale co z tymi, nad którymi należałoby się pochylić? Wtedy pojawia się usztywnienie postawy i unikanie dysonansu poznawczego. To nieprzyjemny stan, przed którym próbują się bronić np. poprzez negowanie zasadności prowadzenia ewaluacji, wyszukiwanie niedociągnięć systemowych, strukturalnych, kompetencyjnych itp.

Pewne kroki w ewaluacji szkoły dokonują się, bo przecież opinia o szkole w mediach czy w oczach absolwentów, ranking szkół, pozycja na liście dobrze zdanych egzaminów jest niczym innym jak oceną i tylko teraz od kadry szkoły zależy, co z tymi danymi zrobi. Czy jak we mgle będzie poszukiwać dróg utrzymania danej sytuacji bądź jej korekty, czy wybierze drogę opartą na doświadczeniach badań społecznych, empirycznie będzie dochodzić przyczyn i formułować zalecenia i wnioski na przyszłość.

Niechęć środowiska szkolnego nie wypływa tylko i wyłącznie z oporu wobec oceniania, ale wiąże się m.in. z obawami dotyczącymi sfery wiedzy i umiejętności metodologicznych. Większość kierunków studiów wyższych w swoich planach nie uwzględnia metodologii badań naukowych, zatem pojęcia związane z tym obszarem są zupełnie obce nauczycielom, nawet tym doskonale przygotowanym do uczenia kilku przedmiotów. Cała konceptualizacja ewaluacji, dobór metod badawczych i analiza jakościowa niezwiązana bezpośrednio z nauczaniem przedmiotem – czyli terenem dobrze poznanym stanowi wyzwanie dla nauczycieli, zmierzanie się z „nowym”, a dla wielu z nich jest barierą, szczególnie jeśli założenia i cele ewaluacji nie zostały w dostateczny sposób wyjaśnione. Ponadto szkolenia nauczycieli w zakresie ewaluacji pozostawiają wiele do życzenia, chociaż trzeba zauważyć, że to powoli się zmienia. Zamiast warsztatów, podczas których nauczyciele, pracując w zespołach, mogą pod okiem kompetentnego prowadzącego wypracować interesujące ich kwestie, otrzymują wiedzę teoretyczną, która przy braku podstaw w zakresie metodologii jest mało wartościowa.

Wraz z początkiem roku szkolnego, a co za tym idzie: przydziałem obowiązków również tych wiążących się z pracami w zespołach ewaluacyjnych obserwuje się podwyższony poziom stresu – szczególnie wśród nauczycieli wyznaczonych na przewodniczących tychże zespołów. Z czasem „byk złapany za rogi” nie jest już taki straszny i praca zespołu podąża wyznaczonymi torami. Po drodze pojawia się trochę kamieni w postaci np. budowania narzędzi badawczych – kwestionariusza ankiety czy wywiadu. Nie jest to łatwe w przypadku dotykania sfery osobistej, problemów, które mogą warunkować efekty uczenia się lub zachowania a związanych np. z sytuacją rodzinną ucznia. Zauważalny brak wsparcia zewnętrznego

w zakresie przygotowania narzędzi skutkuje niską ich jakością i często odbierane jest przez samych nauczycieli jako nierzetelne i mało adekwatne do założeń.

Warto dodać, że nauczyciele nie dysponują wystandaryzowanymi testami, a możliwość przeprowadzenia w warunkach szkolnych profesjonalnych testów, w tym psychologicznych, jest znikoma. Oczywiście nie chcę sugerować, że „odgórnie” przygotowane narzędzia badawcze rozwiążą problem. Wprost przeciwnie – muszą one być zgodne z postawionymi celami, dopasowane do wieku i możliwości badanych, wynikające z potrzeb danej szkoły, ale poprawne metodologicznie. Niemniej jednak ten krok w ewaluacji, w ocenie nauczycieli, wymaga gruntownego przepracowania i wsparcia ze strony instytucji pracujących na rzecz oświaty.

Ewaluacja wewnętrzna, w przeciwieństwie do zewnętrznej, która z jednej strony daje możliwość porównania jakości funkcjonowania szkół i jej oceny w odniesieniu do obowiązujących standardów, ale z drugiej niesie niebezpieczeństwo uogólnień w tym dążeniu do porównań, a także niebezpieczeństwo wąskiej perspektywy – czyli zwracanie uwagi na cechy wspólne zamiast na wyróżniające, stwarza perspektywę lokalną, odzwierciedlającą indywidualne potrzeby szkoły. Powinna być elementem codziennej praktyki szkolnej i dostarczać informacji, które pomogą dyrektorowi i nauczycielom podejmować słuszne i uzasadnione decyzje co do swojej pracy oraz działalności całej placówki. Koncepcja przeprowadzania ewaluacji wewnętrznej pozostawiona jest decyzji zespołów ewaluacyjnych, co daje doskonałą sposobność, by prowadzić ewaluację wewnętrzną w sposób umożliwiający pozyskanie użytecznych informacji oraz wykorzystać ją w doskonaleniu pracy szkoły, w obszarach, które takiej poprawy rzeczywiście wymagają.

Aby jednak ewaluacja przyniosła pożądane rezultaty, muszą być spełnione następujące warunki:

1. Jasno określony cel – informacja dla wszystkich uczestników przed rozpoczęciem działań: czemu ewaluacja ma służyć, jakie cele będą realizowane, kto ją inicjuje i czyje interesy są reprezentowane (<http://www.pte.org.pl/x.php/1,155/O-ewaluacji.html> [dostęp 23.09.2011]). Według Polskiego Towarzystwa Ewaluacyjnego ewaluacja może służyć wielu celom. Najczęściej prowadzona jest w celu:

- a) zbadania potrzeb np. beneficjentów;
- b) określenia kierunków i celów działań;
- c) poprawy przejrzystości podejmowanych działań;
- d) poznawania mechanizmów wdrażania programów i projektów;
- e) zwiększenia skuteczności i efektywności programów/projektów;
- f) wspomagania procesu podejmowania decyzji;
- g) identyfikowania słabych i mocnych stron interwencji;
- h) sygnalizowania pojawiających się problemów;
- i) określania stopnia zgodności z przyjętymi założeniami;
- j) zwiększania profesjonalizmu świadczonych usług;
- k) pogłębiania odpowiedzialności za program/projekt.

2. Udział wszystkich zainteresowanych – określenie, kogo ewaluacja dotyczy, kto poinformuje zainteresowanych o jej przebiegu i wynikach, kto i za co

jest odpowiedzialny na terenie szkoły, kto wspiera proces z zewnątrz, kto jest inicjatorem działań, kto je będzie planował i realizował, kto weźmie udział w interpretacji i dyskusji nad wynikami ewaluacji. Ewaluacja wewnętrzna to działanie zespołowe, umożliwiające dialog pomiędzy wszystkimi stronami, zainteresowanymi jakością pracy szkół.

3. Sformułowanie pytań i określenie kryteriów – czytelne i jednoznaczne postawienie pytań kluczowych, ważnych dla rozwoju szkoły, wskazanie, co w ramach prowadzonej ewaluacji będzie podlegało ocenie. Najczęściej stosowane kryteria ewaluacji:

- a) trafność – pozwala ocenić, w jakim stopniu przyjęte cele projektu odpowiadają zidentyfikowanym problemom w obszarze objętym projektem i/lub realnym potrzebom beneficjentów;
- b) efektywność – pozwala ocenić poziom „ekonomiczności” projektu, czyli stosunek poniesionych nakładów do uzyskanych wyników i rezultatów; Nakłady – zasoby finansowe, ludzkie i poświęcony czas;
- c) ekuteeczność – pozwala ocenić, do jakiego stopnia cele przedsięwzięcia zdefiniowane na etapie programowania zostały osiągnięte;
- d) oddziaływanie/wpływ – pozwala ocenić stopień, w jakim korzyści odniesione przez docelowych beneficjentów miały szerszy ogólny wpływ na większą liczbę ludzi w danym środowisku;
- e) trwałość efektów – pozwala ocenić, czy pozytywne efekty projektu na poziomie celu mogą trwać i czy możliwe jest utrzymanie się wpływu tego projektu w dłuższym okresie na procesy rozwoju.

4. Wybór obszaru oraz dobór metod i narzędzi – adekwatny do potrzeb zakres oraz dostosowanie metod do możliwości przeprowadzających ewaluację i posiadanego czasu. Wybór obszaru ewaluacji powinien wynikać z dyskusji na temat potrzeb szkoły, ale także z wniosków ze sprawowanego w poprzednim roku szkolnym nadzoru pedagogicznego. Nie należy projektować zbyt dużej liczby obszarów ewaluacji, gdyż może to doprowadzić do działań pozornych, niemających nic wspólnego z jakościowym rozwojem szkoły;

5. Triangulacja – zbieranie danych z różnych źródeł, uwzględnienie różnych punktów widzenia – nauczycieli, uczniów, rodziców. W interpretacji danych także powinny wziąć udział różne grupy, np. niezależni eksperci;

6. Szybka informacja zwrotna do wszystkich zainteresowanych

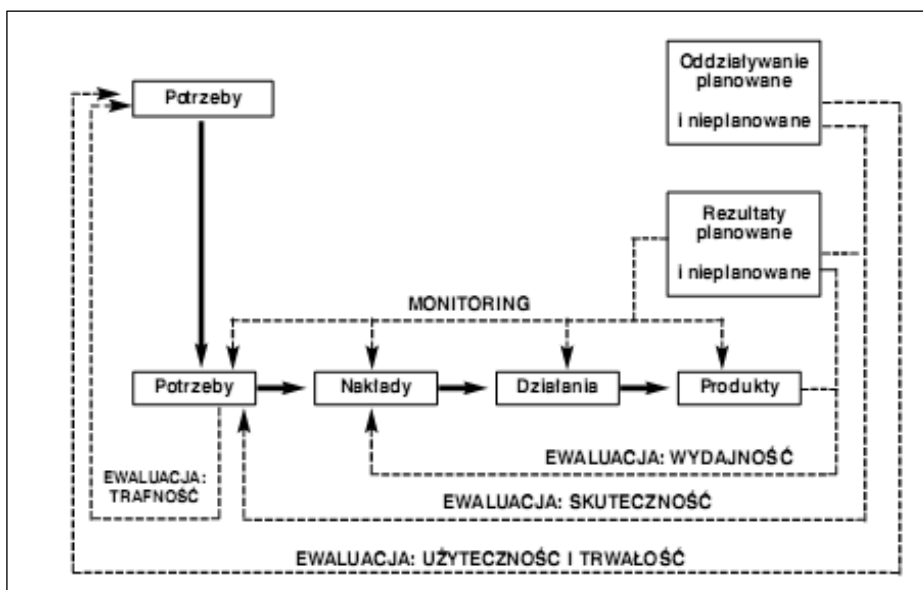
7. Wystarczająca ilość czasu na ocenę danych i przepływ informacji o nich – kluczową czynnością w procesie ewaluacji jest wspólna ocena wyników i podjęcie decyzji co do rekomendacji. Ten element wymaga pracy różnych zespołów, stąd konieczność zapewnienia odpowiedniej ilości czasu.

8. Przygotowanie rzetelnego raportu – dokumentacja wyników, ocen i wniosków umożliwiająca wielokrotne korzystanie z uzyskanych materiałów.

9. Powtarzalność ewaluacji – ewaluacja nie powinna być jednorazowym działaniem, ale regularnie przeprowadzoną procedurą.

Ewaluacja wewnętrzna jest badaniem wybranego fragmentu działalności szkoły, zatem konieczne jest podjęcie decyzji odnośnie do aspektów i wymiarów poddawanych ewaluacji. Pozwala to stwierdzić, jaki rodzaj informacji należy zgromadzić i w jaki sposób ją analizować. Oddanie w ręce dyrektorów i nauczycieli decyzji o zakresie i sposobie wdrożenia wniosków z ewaluacji wewnętrznej pozwala szkole na wybranie własnej drogi rozwoju. Umożliwia doskonalenie wynikające z potrzeb uczniów i lokalnej społeczności.

Rysunek 2. Różnice między monitoringiem a ewaluacją

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: (Worek, Perek-Białas, 2008)

Wykres ukazuje podstawowe różnice między monitoringiem a ewaluacją. Monitoring to bieżące sprawozdanie z postępów w realizacji planu, ustalenie skuteczności interwencji oraz analiza jej rezultatów. Natomiast ewaluacja jest pojęciem szerszym – odnosi się do wszystkich pięciu wskazanych powyżej kryteriów, więc ocenia również stopień adekwatności przyjętych celów interwencji z potrzebami oraz skutki oddziaływania interwencji, jej konsekwencje społeczne, ekonomiczne itp., zarówno te planowane, jak i nieplanowane.

Za podstawę oceny przebiegu ewaluacji przyjmuje się standardy. Zapewniają one optymalną równowagę między: **przydatnością** – możliwość wykorzystania ewaluacji i jej praktyczność, **rzetelnością** – ewaluacja winna ujawniać i przekazywać informacje technicznie adekwatne, **wykonalnością** – realizm i rozważność ewaluacji oraz **przyzwoitością** – ewaluacja powinna być przeprowadzona w sposób etyczny i zgodny z prawem (Denek, 2007; 29).

W kontekście ewaluacji zmienia się rola nauczyciela. Nauczyciel, jak zauważa R. Pachociński, zbliża się do wizerunku pracownika naukowego ciągle testującego hipotezy (Pachociński, 1999; 82–83). Powoli odchodzi od typowo głównej roli instruktora w procesie kształcenia na rzecz stawania się diagnostykiem, doradcą i specjalistą w zakresie pomocy w nauce. To zbliża do nowego modelu, w którym akcent kładzie się bardziej na proces niż produkt, co poniekąd w rezultacie zwiększa zakres odpowiedzialności ucznia za własną naukę.

Kierowanie zmianą wymaga nie tylko nabywania nowej wiedzy i umiejętności, ale także modyfikacji postaw, przekonań (m.in. takiego, że uczeń zawsze ma „wypaść” jak najlepiej, bo to świadczy o skuteczności nauczyciela), sposobów widzenia świata i zniwelowania oporu wobec tego, co nowe – jak to ujął Zygmunt Bauman: „Spotkanie z innością jest doświadczeniem, które wystawia nas na próbę, ponieważ rodzi pokusę, by na siłę inność ograniczyć”.

J. Sowa analizując system szkolny, stwierdził (nie bez racji w czasach „wyścigu szczurów”), iż „obecnie w szkole w znacznej części dominuje lekceważąca postawa wobec tego wszystkiego, co nie jest związane bezpośrednio z intelektem ucznia. Uczeń jest postrzegany przede wszystkim jako potencjalny intelektualista i inwestuje się w niego głównie w tej sferze, a cała reszta, mimo deklaracji jest traktowana drugorzędnie” (Sowa, 2007; 57).

Zatem ewaluacja, szczególnie tych obszarów niezwiązanych tylko i wyłącznie z efektami dydaktycznymi, wydaje się zagadnieniem niezwykle istotnym i pomocnym w określeniu podstaw antropologicznych i sprawdzeniu, na ile szkoła jest miejscem i instytucją promującą harmonijny rozwój całego ucznia (a nie tylko jego intelektu). Zaprezentowany dalej przykład ewaluacji ma na celu ukazanie sfery związanej z wychowaniem.

Wymaganie 2.5. *Kształtuje się postawy uczniów*

Prowadzenie w szkole działań wychowawczych wymaga spójności i konsekwencji ich realizacji przez nauczycieli, a także integracji wiedzy zawodowej posiadanej przez różnych nauczycieli i specjalistów (pedagogów, psychologów). Działania powinny uwzględniać zmieniające się potrzeby uczniów (adekwatność do potrzeb) i angażować uczniów w uczestnictwo w planowanie i realizację aktywności służących kształtowaniu postaw.

Wymaganie „Kształtuje się postawy uczniów” wiąże się z przestrzeganiem norm i procesami edukacyjnymi, ale bezpośrednio dotyczy zwiększania udziału uczniów w procesie decyzyjnym związanym z procesem kształcenia, gdyż tylko w taki sposób można wykształcić postawę odpowiedzialności (Kołodziejczyk, 2010; 96).

Tabela 1. Wymaganie 2.5. *Kształtuje się postawy uczniów – charakterystyka wymagania*

poziom D	poziom B
<ul style="list-style-type: none"> • Działania wychowawcze podejmowane w szkole lub placówce są spójne i adekwatne do potrzeb uczniów. • Uczniowie uczestniczą w działaniach edukacyjnych sprzyjających kształtowaniu i uzyskiwaniu pożądanых postaw. 	<ul style="list-style-type: none"> • Działania wychowawcze podejmowane w szkole lub placówce są planowane i modyfikowane zgodnie z potrzebami uczniów oraz z ich udziałem. • Działania wychowawcze podejmowane w szkole lub placówce są analizowane i wdrażane są wnioski z tych analiz.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Dz.U. Nr 168, poz. 1324

Ewaluacja jako badanie praktyczne musi służyć rozwojowi szkoły i przynieść rozwiązania w drodze dyskusji. Ma być przyczynkiem do poszukiwania odpowiedzi na pytania: co dalej, jak lepiej, co zmienić?

Tabela 2. Planowanie i projektowanie ewaluacji – przykładowy arkusz

Konceptualizacja ewaluacji	Pytania pomocnicze
Zdefiniowanie celów ewaluacji	Jaki problem, istotny dla szkoły, jest do rozwiązania? Czym chcemy się zająć? Jak można wykorzystać wyniki ewaluacji, do czego są potrzebne?
Określenie adresatów ewaluacji	Kto ma być odbiorcą wyników ewaluacji? Komu, oprócz odbiorców głównych, ewaluacja może być przydatna?
Określenie zasobów	Ile czasu potrzeba na przeprowadzenie ewaluacji? Kiedy potrzebujemy wyników ewaluacji? Jakie dotychczasowo zgromadzone dane są w dyspozycji szkoły? Co wymaga aktualizacji? Kto i w jakim zakresie może pomóc w prowadzeniu ewaluacji?
Określenie wykonawców	Jak będzie wyglądał przydział obowiązków wewnątrz zespołu ewaluacyjnego?
Określenie przedmiotu ewaluacji	W jakich obszarach będzie prowadzona ewaluacja?
Sformułowanie pytań kluczowych	Czego chcemy się dowiedzieć? Jakie

Konceptualizacja ewaluacji	Pytania pomocnicze
wych	problemy badawcze są do rozstrzygnięcia?
Określenie kryteriów ewaluacji	Co będzie stanowić wartość ewaluacji?
Określenie metod ewaluacji	Jakimi metodami będziemy się posługiwać przy zbieraniu i analizie danych? Jak zostanie dokonany wybór grupy badawczej?
Sporządzenie harmonogramu ewaluacji	Kiedy i w jakim czasie zostaną przeprowadzone badania?
Określenie formy raportu i jego odbiorców	Jaka będzie struktura raportu? Komu, kiedy i w jakich okolicznościach zostanie przedstawiony raport?

Źródło: Opracowanie własne

Pytania kluczowe wynikają wprost z treści rozporządzenia i należy je tylko uszczegółowić w odniesieniu do wymagania. Przykładowe pytania kluczowe w obszarze „procesy” dla wymagania *Kształtuje się postawy uczniów*:

1. Czy zasady właściwego zachowania obowiązujące w szkole są młodzieży znane?
2. Czy uczniowie wykazują postawy i zachowania promowane przez szkołę?
3. Czy nauczyciele przestrzegają zasad, które sami głoszą?
4. Czy zasady promowane przez szkołę są normami, którymi młodzież kieruje się poza szkołą?
5. Czy uczniowie czują się bezpiecznie podczas lekcji i przerw lekcyjnych?
6. Czy ryzykowne i pożądane zachowania uczniów są dostrzegane przez nauczycieli?
7. Czy w szkole bada się postawy uczniów?
8. Czy postawy promowane w szkole są zgodne z postawami, które młodzież, rodzice oraz nauczyciele uważają za ważne?
9. Jaki uczniowie mają wpływ na to, jakie postawy są promowane w szkole?

Dobór źródeł i metod (triangulacja):

- 1.1 Informacja powinna być pozyskiwana od różnych grup tworzących społeczność szkolną by uwzględnić różny punkt widzenia;
- 1.2 Informacja powinna być pozyskiwana przy zastosowaniu różnych metod, co pozwoli na wykorzystanie zalet niektórych metod (np. anonimowości), ale także zniweluje ograniczenia.

Tabela 3. Źródła pozyskiwania danych metodą analizy dokumentów – przykłady

Typ informacji – wskaźnik	Pytania pomocnicze	Źródła informacji
<p>Szkoła posiada program wychowawczy i program profilaktyki (uwzględniające między innymi: potrzeby wychowawcze uczniów, uniwersalne wartości, wychowanie patriotyczne i obywatelskie, promocję postawy szacunku dla innych i samego siebie, samorządność uczniowską, formy pomocy psychologiczno-pedagogicznej)</p>	<p>Czy programy były tworzone z udziałem nauczycieli, uczniów i rodziców? Czy programy są zatwierdzone przez Radę Pedagogiczną i Radę Rodziców?</p> <p>Czy program profilaktyki został opracowany w oparciu o diagnozę występujących zachowań?</p> <p>Czy program wychowawczy jest spójny z innymi dokumentami szkolnymi?</p>	<p>Protokoły Rady Pedagogicznej/Protokoły zebrań Rady Rodziców</p> <p>Wyniki diagnozy</p> <p>Program rozwoju szkoły, statut</p>
<p>Przyjęte przez szkołę wartości wychowawcze, zawarte w programie wychowawczym, są uzgodnione z rodzicami i przez nich akceptowane</p>	<p>Czy rodzice mieli możliwość wnoszenia uwag i wniosków do treści programu?</p>	<p>Protokoły zebrań</p>
<p>Program wychowawczy szkoły jest realizowany we współdziałaniu z rodzicami oraz z uwzględnieniem ich opinii</p>	<p>Czy rodzice są angażowani do działań wychowawczych szkoły? Czy szkoła zasięga od rodziców opinii i je uwzględnia w pracy wychowawczej?</p>	<p>Wyniki ankietowania</p>
<p>W szkole określono spójne z przyjętym programem wychowawczym wymagania w zakresie zachowania i postaw uczniów, które są uwzględniane w procesie oceniania zachowania uczniów</p>	<p>Czy wymagania w zakresie zachowania i postaw uczniów są spójne z przyjętym programem wychowawczym? Czy kryteria i procedury oceny zachowania są przestrzegane? Czy kryteria i procedury są akceptowane przez uczniów?</p>	<p>WSO, program wychowawczy</p> <p>Wyniki ankietowania</p>
<p>Przestrzegane są postanowienia statutu szkoły w zakresie przyznawania uczniom nagród i wymierzania kar</p>	<p>Czy zapisy statutu jasno i czytelnie określają zasady przyznawania uczniom nagród i udzielania kar? Ilu uczniów przyznano nagrody/ilu udzielono kar</p>	<p>Statut</p> <p>Protokoły Rady Pedagogicznej</p>

Typ informacji – wskaźnik	Pytania pomocnicze	Źródła informacji
	statutowych (w ciągu semestru/roku)?	
Działania wychowawcze szkoły są jednolite i spójne	Czy wychowawcy planują pracę wychowawczą w oparciu o założenia programu wychowawczego i profilaktycznego szkoły oraz zdiagnozowane potrzeby uczniów? Czy wychowawcy znają specyficzne potrzeby poszczególnych wychowanków?	Plany pracy wychowawców Wyniki diagnozy wychowawczej klasy Wyniki ankiet, np. „Oczekiwanie uczniów i rodziców wobec szkoły” Opinie i orzeczenia Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej
Szkoła planuje i systematycznie realizuje zadania wychowawcze i profilaktyczne	Czy dla każdego poziomu nauczania opracowane są zadania wychowawcze i profilaktyczne? Czy analizowane są trudności wychowawcze?	Plany pracy wychowawców Harmonogram działań profilaktycznych Tematyka godzin wych. Wpisy do dzienników lekc. Protokoły z prac zespołu wychowawców
Działania wychowawcze szkoły uwzględniają: <ul style="list-style-type: none"> – wychowanie patriotyczne i obywatelskie – edukację regionalną – wychowanie do życia w rodzinie – promowanie zdrowego trybu życia – orientację zawodową i planowanie kariery 	Czy, a jeśli tak, to jakie działania i inicjatywy są podejmowane w szkole mające na celu kształtowanie u uczniów postaw patriotycznych i obywatelskich Czy w pracy dydaktycznej i wychowawczej uwzględniono specyfikę regionu, jego kulturę i tradycje? Czy w szkole zapewniona jest realizacja wychowania do życia w rodzinie? Czy uczniowie mają możliwość uzyskania informacji o możliwościach dalszego kształcenia? Czy uczniowie są wspomagani przez wychowawców, pedagoga, instytucje zewnętrzne przy wyborze kierunku kształcenia i w planowaniu kariery zawodowej?	Kalendarz imprez szkolnych, lokalnych, państwowych Plan SU Tematyka godzin wychowawczych Wpisy w dziennikach lekcyjnych (lekcje muzealne, wycieczki, wyjścia kulturalne spotkania z ważnymi osobistościami w regionie itp.) Zgoda rodziców na wychowanie do życia w rodzinie Programy profilaktyczne, Kryteria oceny zachowania Dokumentacja pedagoga szkolnego i wychowawców Informatory w bibliotece szkolnej

Typ informacji – wskaźnik	Pytania pomocnicze	Źródła informacji
Realizacja programów profilaktyki skutecznie przeciwdziałająca powstawaniu patologii i uzależnień	Jakie w szkole realizuje się programy profilaktyczne zapobiegające patologiom i uzależnieniom oraz przeciwdziałające agresji? Czy dokonywana jest diagnoza występujących zjawisk patologicznych i uzależnień?	Dokumentacja pedagoga/psychologa szkolnego Wyniki diagnozy
Szkola udziela uczniom rozpoczynającym naukę stosownie do potrzeb, odpowiedniej opieki i pomocy	Jakie formy integracji podejmowane są w szkole? Czy uczniowie są zapoznawani z dokumentami szkoły: WSO, statut, programy itp.?	Wpisy w dziennikach lekcyjnych
W szkole lub placówce są tworzone warunki samorządowego działania	Czy uczniowie mogą swobodnie wypowiadać się w sprawach dotyczących szkoły? Czy SU czynnie uczestniczy w życiu szkoły?	Dokumenty Samorządu Uczniowskiego
Przestrzegane są prawa i egzekwowane obowiązki uczniów	Czy nauczyciele przestrzegają praw ucznia? Czy wychowawcy i nauczyciele konsekwentnie egzekwują obowiązki ucznia?	Wyniki ankiet Protokoły Rady Pedagogicznej Dokumentacja Szkolnego Rzecznika Praw Ucznia
Szkola kształtuje w uczniach poczucie odpowiedzialności za własną edukację	Czy analizowana jest frekwencja uczniów na zajęciach szkolnych? Czy bada się przyczyny absencji? Jakie działania podejmuje szkoła w celu poprawy frekwencji? Czy uwzględnia się samoocenę ucznia przy ustalaniu oceny zachowania?	Dzienniki lekcyjne, protokoły Rady Pedagogicznej Protokoły Zespołu Wychowawców
Uczniowie są motywowani do wysiłku intelektualnego i pracy nad sobą, a ich starania i osiągnięcia są dostrzegane	Poprzez jakie działania nauczyciele motywują uczniów do podejmowania wysiłku intelektualnego? Czy wkład pracy, zaangażowanie i postępy ucznia są uwzględniane przy ocenie?	Dokumentacja zespołów przedmiotowych, zespołu wychowawców Wyniki badania „Klimat szkoły”

Typ informacji – wskaźnik	Pytania pomocnicze	Źródła informacji
	Czy nauczyciele wspomagają uczniów w pracy nad sobą?	
W szkole panują otwarte, nacechowane wzajemnym szacunkiem, pozytywne stosunki między nauczycielami, uczniami i rodzicami	Czy w szkole panują pozytywne relacje interpersonalne: N–N, N–U, N–R? Jak uczniowie oceniają atmosferę wychowawczą szkoły?	Wyniki badania „Klimat szkoły”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiałów pomocniczych dla wizytatorów

Zaprezentowany katalog nie jest zamknięty i stanowi tylko wskazanie możliwości pozyskiwania danych, które mogą być wykorzystane przy analizie wymagań „kształtuje się postawy uczniów”. Informacje zawarte w dokumentach stanowią element zasobów.

Ewaluacja w praktyce – Kształtuje się postawy uczniów

Tabela 4. Projekt ewaluacji

Projekt ewaluacji – kształtowane są postawy uczniów	
Cel ewaluacji	Zebranie informacji, w jakim stopniu w szkole kształtuje się postawy uczniów Opracowanie planu działań wychowawczych na kolejny rok szkolny
Określenie adresatów ewaluacji	Dyrekcja, nauczyciele, rodzice, uczniowie
Określenie zasobów	– czas realizacji ewaluacji: 3 miesiące – wyniki potrzebne na koniec roku szkolnego, aby opracować plan działań wychowawczych na rok następny – koszt papieru, tonera – należy skonsultować koncepcję ewaluacji z wychowawcami poszczególnych klas – w dyspozycji: wyniki badania z poprzedniego semestru „Klimat szkoły”, „Oczekiwania uczniów i rodziców wobec szkoły”, dokumentacja szkolna: Program Wychowawczy, WSO, protokoły rady pedagogicznej i zespołu wychowawców
Projekt ewaluacji – kształtowane są postawy uczniów	
Określenie wykonawców	Pięć osób <ul style="list-style-type: none"> • 3 nauczycieli • jeden nauczyciel jako koordynator ewaluacji • pedagog szkolny

Projekt ewaluacji – kształtowane są postawy uczniów	
	Cały zespół będzie opracowywał koncepcję ewaluacji i zbierał dane ankietowe. Zbieranie danych na podstawie dokumentacji – 3 nauczycieli (oprócz pedagoga i koordynatora). Narzędzia w postaci kwestionariuszy ankiet opracuje pedagog. Raport zostanie sporządzony przez koordynatora.
Określenie przedmiotu ewaluacji	Szkolny Program Wychowawczy Wewnątrzszkolny System Oceniania
Sformułowanie pytań kluczowych	Czy wszyscy nauczyciele uwzględniają zaplanowane działania wychowawcze? Czy ocenianie zachowania odbywa się zgodnie z zasadami WSO? Czy w szkole jest przyjęty i realizowany, znany uczniom i rodzicom model absolwenta? Czy wartości wychowawcze zawarte w programie wychowawczym są uzgadniane z uczniami, rodzicami i przez nich akceptowane? Jakie przedsięwzięcia podejmuje szkoła sprzyjające kształtowaniu i uzyskiwaniu właściwych postaw? Czy szkolny system oddziaływań wychowawczych jest spójny i dostosowany do potrzeb uczniów? Czy plan wychowawczy szkoły jest modyfikowany zgodnie z potrzebami uczniów? Czy i pod jakim kątem analizuje się działania służące poprawie pracy szkoły?
Określenie kryteriów ewaluacji	Spójność działań wychowawczych Zgodność oceniania zachowania z WSO Trwałość działań wychowawczych Skuteczność podejmowanych działań
Określenie metod ewaluacji	– analiza dokumentów – sondaż diagnostyczny z techniką ankietowania – próba badawcza: – uczniowie klas III liceum – co najmniej 70 proc. wszystkich uczniów – nauczyciele – co najmniej 60 proc. wszystkich nauczycieli – rodzice – co najmniej 50 proc. rodziców
Sporządzenie harmonogramu ewaluacji	II połowa marca – opracowanie koncepcji ewaluacji Do połowy kwietnia – opracowanie narzędzi badawczych i analiza dokumentacji II połowa kwietnia do połowy maja zbieranie danych ankietowych od wszystkich respondentów II połowa maja – analiza ilościowa danych Początek czerwca – wstępny raport i dyskusja nad wnioskami wewnątrz zespołu ewaluacyjnego Połowa czerwca – raport w wersji końcowej
Określenie formy raportu	Raport w formacie <i>Word</i> przedstawiony Radzie Pedago-

Projekt ewaluacji – kształtowane są postawy uczniów	
i jego odbiorców	gicznej. Wersja papierowa raportu zostanie przekazana do biblioteki szkolnej. Rodzice zostaną zapoznani z wynikami ewaluacji na zebraniu

Źródło: Opracowanie własne

Metody badań i sposoby analizy badań ankietowych

W artykule nie umieszczono przykładowych kwestionariuszy ankiet dla wymagania „Kształtuje się postawy uczniów” (opracowanych na potrzeby ewaluacji w I LO im. J. Zamoyskiego w Zamościu). Są one do wglądu w innej mojej publikacji (Krupa, 2008).

Do ankiet opracowano procedurę analizy. Trzy kwestionariusze tworzą ankietę „Kształtowanie postaw uczniów”. Liczba podskal, a także treść zawartych w nich zdań różni się i dlatego należy przeanalizować je oddzielnie. Dla każdej badanej grupy należy wyliczyć średnią arytmetyczną liczby punktów w każdej podskali (średnie arytmetyczne dla kolejnych stwierdzeń) i uwzględnić wyniki pytań otwartych. Określono także poziomy (zakresy) spełnienia wymagań.

Tabela 5. Zakresy wymagań

Poziomy – zakresy		
B	bardzo niski	(1,00–1,79)
N	niski	(1,80–2,59)
Ś	średni	(2,60–3,39)
W	wysoki	(3,40–4,19)
BW	bardzo wysoki	(4,20–5,00)

Źródło: Opracowanie własne

Wymiary i wskaźniki

W tabeli podane są wymiary (podskale) kształtowania postaw w poszczególnych kwestionariuszach. Niektóre wymiary są wspólne dla wszystkich grup (U, N, R), inne są nieco różne lub nie występują. W grupie 1. występuje jedno pytanie zawierające stwierdzenie negatywne.

Tabela 6. Podskale dla wymagania „Kształtuje się postawy uczniów”

Lp.	Podskala	Numery pytań w ankiecie		
		uczniowie	nauczyciele	rodzice
1	Kształtuje się postawy etyczne	1–7	1–5	1–4
2	Kształtuje się postawy społeczno-obywatelskie	8–14	6–10	5–8
3	Kształtuje się poprawne relacje interpersonalne	15–18	11–13	9–11
4	Kształtuje się kompetencje estetyczne	19–21	14–15	12
5	Kształtuje się postawy prozdrowotne i proekologiczne	22–23	16–17	13
6	Umożliwia się uczniom rozwój i kształtuje umiejętność podejmowania właściwych decyzji	24–25	18–19	14–15

Źródło: Opracowanie własne

Wyniki badań ewaluacyjnych

W roku szkolnym 2010/2011 do klas III uczęszczało 340 uczniów. W badaniach wzięło udział 248 uczniów, co stanowi 72,9 proc., 50 nauczycieli (na ogólną liczbę 75) – 66,7 proc. oraz 209 rodziców 61,4 proc. Wszystkie założenia dotyczące liczebności grup badawczych zostały spełnione.

Tabela 7. Porównanie wyników ankiet

Podskala	Ucz	Poz	Naucz	Poz	Rodzice	Poz
Kształtuje się postawy etyczne	3,93	W	4,47	BW	4,45	BW
(neg) Kształtuje się postawy etyczne	1,87	N	1,68	BN	1,84	N
Kształtuje się postawy społeczno-obywatelskie	3,76	W	4,70	BW	3,84	W
Kształtuje się poprawne relacje interpersonalne	3,32	S	4,30	BW	3,70	W
Kształtuje się kompetencje estetyczne	4,50	BW	4,88	BW	4,42	BW
Kształtuje się postawy prozdrowotne	3,85	W	4,64	BW	4,18	W

Podskala	Ucz	Poz	Naucz	Poz	Rodzice	Poz
i proekologiczne						
Umożliwia się uczniom rozwój i kształtuje umiejętność podejmowania właściwych decyzji	3,79	W	4,53	BW	3,69	W

Źródło: Opracowanie własne; * *Poz* – poziom spełnienia wymagań

Wnioski z badania ankietowego

W wymiarze kształtowania postaw etycznych wszyscy ankietowani ocenili poziom jako co najmniej wysoki (uczniowie 3,93, rodzice 4,45, a nauczyciele 4,47). Należy sądzić, że szkoła bardzo dobrze spełnia swoje zadanie w tym wymiarze. W podpunkcie negatywnym wszyscy ankietowani ocenili poziom jako niski (uczniowie 1,87, rodzice 1,84) lub bardzo niski (nauczyciele 1,68).

Jeśli chodzi o kształtowanie postaw społeczno-obywatelskich, wszyscy ankietowani ocenili poziom jako co najmniej wysoki (uczniowie 3,76, rodzice 3,84, a nauczyciele 4,70). Należy sądzić, że szkoła właściwie rozwija te postawy. Niemniej jednak należy zwrócić uwagę na niespójność wyników punktów nr 4 i 14 (z ankiety uczniowskiej). Uczniowie są gotowi do pomocy potrzebującym, ale uważają, że nie biorą wystarczająco często udziału w takich akcjach. Należy umożliwić i propagować udział uczniów w akcjach charytatywnych.

Kształtowanie poprawnych relacji interpersonalnych ankietowani ocenili jako poziom co najmniej średni (uczniowie 3,32, rodzice 3,70, a nauczyciele 4,30), co nie jest wynikiem złym, ale wymagającym podjęcia szybkich kroków w dziedzinie „rozwijanie i utrwalanie norm promowanych w szkole” oraz „dostrzeganie i chwalenie pożądanых postaw uczniów”, które zostały nisko ocenione przez uczniów. Należy podjąć ten temat na godzinach wychowawczych. Ważne też jest zdiagnozowanie przyczyn rozbieżności w ocenie przez uczniów (3,04) i rodziców (3,47). Niska ocena tego elementu znacznie obniża ocenę kształtowania poprawnych relacji interpersonalnych.

Poziom kształtowania kompetencji estetycznych wszyscy ankietowani ocenili jako co najmniej wysoki (uczniowie 4,50, rodzice 4,42, a nauczyciele 4,88), co oznacza, że działania są właściwe i należy je kontynuować.

Jeśli chodzi o kształtowanie postaw prozdrowotnych i proekologicznych uczniowie i rodzice ocenili poziom jako wysoki, a nauczyciele jako bardzo wysoki (uczniowie 3,76, rodzice 3,84, a nauczyciele 4,70). Należy sądzić, że szkoła dobrze spełnia swoje zadanie w tym wymiarze.

Ocena rozwoju i kształtowania umiejętności podejmowania właściwych decyzji została znacznie obniżona przez niską ocenę umożliwiania rozwoju własnych zainteresowań (U 2,83; R 3,19; N 4,36). Należy przypuszczać, że te różnice są związane z różnym rozumieniem tego, czym są zainteresowania. Proponuje się

przeprowadzenie w klasach pierwszych ankiet na ten temat, a Rada Pedagogiczna powinna określić dziedziny i możliwości rozwijania uczniów w szkole poprzez zajęcia dodatkowe.

Zauważalna jest wyższa ocena wszystkich badanych elementów przez nauczycieli, a najniższa przez uczniów, co może wynikać z lepszej znajomości kryteriów pracy szkoły przez nauczycieli, trudności z przypomnieniem sobie konkretnych działań w czasie wypełniania ankiety przez uczniów albo pewnej przekory młodzieży.

Analiza dokumentacji – wyniki

Szkoła posiada aktualny statut, w którym zostały zawarte zarówno prawa, jak i obowiązki ucznia oraz prawa dziecka. W pracy szkoły przykładą się dużą wagę zarówno do przestrzegania praw ucznia, jak i egzekwowania obowiązków. W szkole działa samorząd uczniowski wybierany w sposób demokratyczny zgodnie z zasadami określonymi w statucie. Samorząd uczniowski pracujący pod kierunkiem dwóch opiekunów, zgodnie z przyjętym przez siebie planem pracy, prowadzi wiele działań wskazujących na aktywność uczniów jako organizatorów życia szkolnego. Szczególną wagę przywiązuje się do kształtowania wrażliwości uczniów na potrzeby chorych, starszych i słabszych. Samorząd wspólnie z klubem wolontariusza organizuje w szkole akcje charytatywne na rzecz potrzebujących.

Ważne jest zaangażowanie rodziców i ich współudział w życiu szkoły, zwłaszcza w zakresie organizacji wspólnych imprez i uroczystości oraz pomocy w organizacji i nadzorowaniu zabaw i wycieczek.

Program wychowawczy placówki jest w pełni akceptowany zarówno przez wszystkich pracowników szkoły, jak również rodziców, ponieważ był tworzony przy ich udziale oraz jest stale konsultowany.

Po przeprowadzeniu analizy wpisów do dzienników tematów godzin wychowawczych należy stwierdzić, że nauczyciele promują postawy obywatelskie, tolerancji, szacunku dla innych ludzi i kultur, proekologiczne i prozdrowotne. Zauważalne jest to, że szkoła kultywuje własne tradycje i kształtuje postawy patriotyczne poprzez organizowanie uroczystości szkolnych oraz udział w uroczystościach państwowych (analiza zapisu wydarzeń klasowych). Ponadto kształtowane są postawy altruistyczne poprzez zachęcanie uczniów do udziału w organizacjach charytatywnych (analiza zapisu wydarzeń klasowych i tematów godzin wychowawczych). Nauczyciele dostosowują tematykę godzin wychowawczych do potrzeb uczniów. Nauczyciele rzetelnie wywiązują się z realizacji zadań wychowawczych.

Dużą wagę w placówce przykładą się do badania frekwencji uczniów w szkole (postawa wobec nauki). Problem ten jest na bieżąco monitorowany zarówno przez wychowawców klas, jak również przez innych nauczycieli, w razie potrzeby interweniuje pedagog szkolny i dyrektor.

Wnioski końcowe

W szkole podejmuje się różnorodne działania wychowawcze, kształtujące postawy uczniów. Proces wychowawczy jest planowany i modyfikowany corocznie. Kształtowane są postawy etyczne, społeczno-obywatelskie, relacje interpersonalne, kompetencje estetyczne, postawy proekologiczne i prozdrowotne oraz samorozwój. Proces wychowawczy jest dostosowywany do potrzeb i oczekiwań uczniów. Ankiety dla uczniów wskazały jednak na średni poziom oceny możliwości rozwoju zainteresowań, stąd wniosek, aby w przyszłym roku zdiagnozować te potrzeby i dopasować do nich ofertę zajęć pozalekcyjnych.

Szkolny system działań jest spójny. Rada Pedagogiczna opracowuje Szkolny Program Wychowawczy. Na podstawie przyjętych programów zespół wychowawców opracowuje klasowe programy wychowawcze i tematykę godzin wychowawczych dostosowanych do poziomu klas. W koncepcji pracy szkoły nakreślono wizję absolwenta i podporządkowano mu wszystkie działania.

Wyniki ankiet wskazują, że postawy promowane w szkole są zgodne z normami akceptowanymi przez uczniów, rodziców i nauczycieli. Wszyscy badani wyróżnili wśród postaw kształtowanych w szkole: tolerancję, otwartość, pracowitość, empatię czy systematyczność. W przypadku uczniów wyniki ankiety wskazują na wytworzenie świadomości właściwych postaw, ale zaistnienie trudności w ich realizacji w życiu codziennym. Należałoby zatem podjąć działania wychowawcze mające na celu zachęcanie do aktywnej postawy i wzmocnienie postaw pożądanych.

Działania wychowawcze, które podejmuje szkoła, to przyznawanie nagród i analiza ocen zachowania (dwa razy w roku szkolnym) przez wychowawców, nauczycieli i uczniów. Kryteria oceniania zachowania są określone i zapisane w Statucie Szkoły oraz spójne z programem wychowawczym. Analiza ocen zachowania wskazuje na stopniowy wzrost zachowań pożądanych i akceptowanych przez uczniów, nauczycieli i rodziców. Wnioski z analizy mają wpływ na modyfikację planu godzin wychowawczych oraz intensyfikację działań wychowawczych w różnych obszarach.

Zamiast zakończenia

Kazimierz Denek uważa, że o jakości systemu edukacji możemy mówić wtedy, gdy jej korelaty przyczyniają się w optymalnym stopniu do realizacji wartości i celów. Oznacza to doskonalenie funkcji szkoły, zwiększenie efektywności jej pracy. Reforma systemu edukacji przywiązuje wielką wagę do jakości pracy szkoły, a w jej obrębie aktywności nauczyciela. Nakłada obowiązek jej określania w drodze ewaluacji (Denek, 2007; 45). Leszek Korporowicz przypomina, iż ewaluacja nie może być zabiegiem podejmowanym jedynie dla anonimowych potrzeb biurokratycznej maszyny administracji (Korporowicz, 2010). Najistotniejszym jej celem jest odkrywanie i animowanie wewnętrznych potencjałów rozwoju ewaluowanego programu. Równoważenie i uspołecznienie cech systemu ewaluacji oświaty wymaga dojrzałego i świadomego zamysłu, jest też realizacją potrzeby

dialogiczności. Tak rozumiana ewaluacja może nabrać cech animacji, być wezwaniem do działania poprzez umiejętną analizę, interpretację oraz pobudzanie zasobów, jakimi dysponują ludzie, proces i program kształcenia.

BIBLIOGRAFIA

REFERENCES

- [1] Denek K., *W stronę szkoły jutra i jej nauczyciela*, [w:] Grzesiuk J. (red.), *Ewaluacja i innowacje w edukacji nauczycieli*, t.1, UAM, Kalisz 2007.
- [2] Denek K., *W kręgu ewaluacji i innowacji w edukacji nauczycieli*, [w:] Grzesiuk J. (red.), *Ewaluacja i innowacje w edukacji nauczycieli*, t.1, UAM, Kalisz 2007.
- [3] <http://www.pte.org.pl/x.php/1,155/O-ewaluacji.html>.
- [4] http://www.cen.edu.pl/cen_serwis/userfiles/file/link6/Planowanie_nadzoru.pdf.
- [5] Kołodziejczyk J., *Wymagania wobec szkół i obszary ewaluacji*, [w:] Mazurkiewicz G. (red.), *Ewaluacja w nadzorze pedagogicznym. Konteksty*, Wyd. UJ, Kraków 2010.
- [6] Korporowicz L., *Ewaluacja zorientowana na rozwój*, „Dyrektor Szkoły”, 2010 Nr 10.
- [7] Krupa B., *Prawa i wolności człowieka w percepcji licealistów*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 2008, Nr 9
- [8] Pachociński R., *Oświata XXI wieku. Kierunki przeobrażeń*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 1999.
- [9] Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 października 2009 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego, Dz.U. Nr 168, poz. 1324.
- [10] Sowa J., *Unowocześnienie koncepcji kształcenia w szkole*, [w:] Grzesiuk J. (red.), *Ewaluacja i innowacje w edukacji nauczycieli*, t.1, UAM, Kalisz 2007.
- [11] Worek B., Perek-Białas J., *Bariery rozwoju samorządu w Polsce*, [w:] *Ewaluacja w samorządzie lokalnym – perspektywy i możliwości*, Wyd. Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej 2008.